7 Ιανουαρίου 2017

Ιωάννης ο Πρόδρομος, αυτός που δεν υπέκυψε στον πειρασμό (Ιωάννης Καραβιδόπουλος, Ομότιμος Καθηγητής Ερμηνείας της Καινής Διαθήκης, Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

/ Πεμπτουσία

Image not found or type unknown

... Η ιδιαίτερη δραστηριότητα του Ιωάννη συνίσταται στο «βαπτίζειν». Ευθύς, λοιπόν, προβάλλει το ερώτημα: Ποια είναι η σημασία του βαπτίσματος του Ιωάννη; Από τότε που βρέθηκαν τα χειρόγραφα της κοινότητας των Εσσαίων, δίπλα στη Νεκρά Θάλασσα, ἀρχισε να γίνεται λόγος στην επιστήμη για τη σχέση του Ιωάννειου βαπτίσματος με τα λουτρά και τους καθαρμούς των Εσσαίων· μερικοί μάλιστα ερευνητές υποστήριξαν ότι ενδεχομένως ο Ιωάννης πέρασε τα νεανικά του χρόνια στην Εσσαϊκή κοινότητα του Qumran, γιατί ήταν σύνηθες οι Εσσαίοι να παίρνουν νέους προς διαπαιδαγώγηση. Βέβαια, δε γνωρίζουμε πού πέρασε ο Ιωάννης τη νεανική του ηλικία και πού μαθήτευσε, ξέρουμε όμως ότι η σημασία του βαπτίσματός του είναι εντελώς διαφορετική από αυτήν των εσσαϊκών λουτρών: Ενώ αυτά τα τελευταία επαναλαμβάνονται καθημερινώς στην κοινότητα, το βάπτισμα του Ιωάννη συντελείται μόνο μια φορά και έχει διαφορετικό νόημα.

Image not found or type unknown

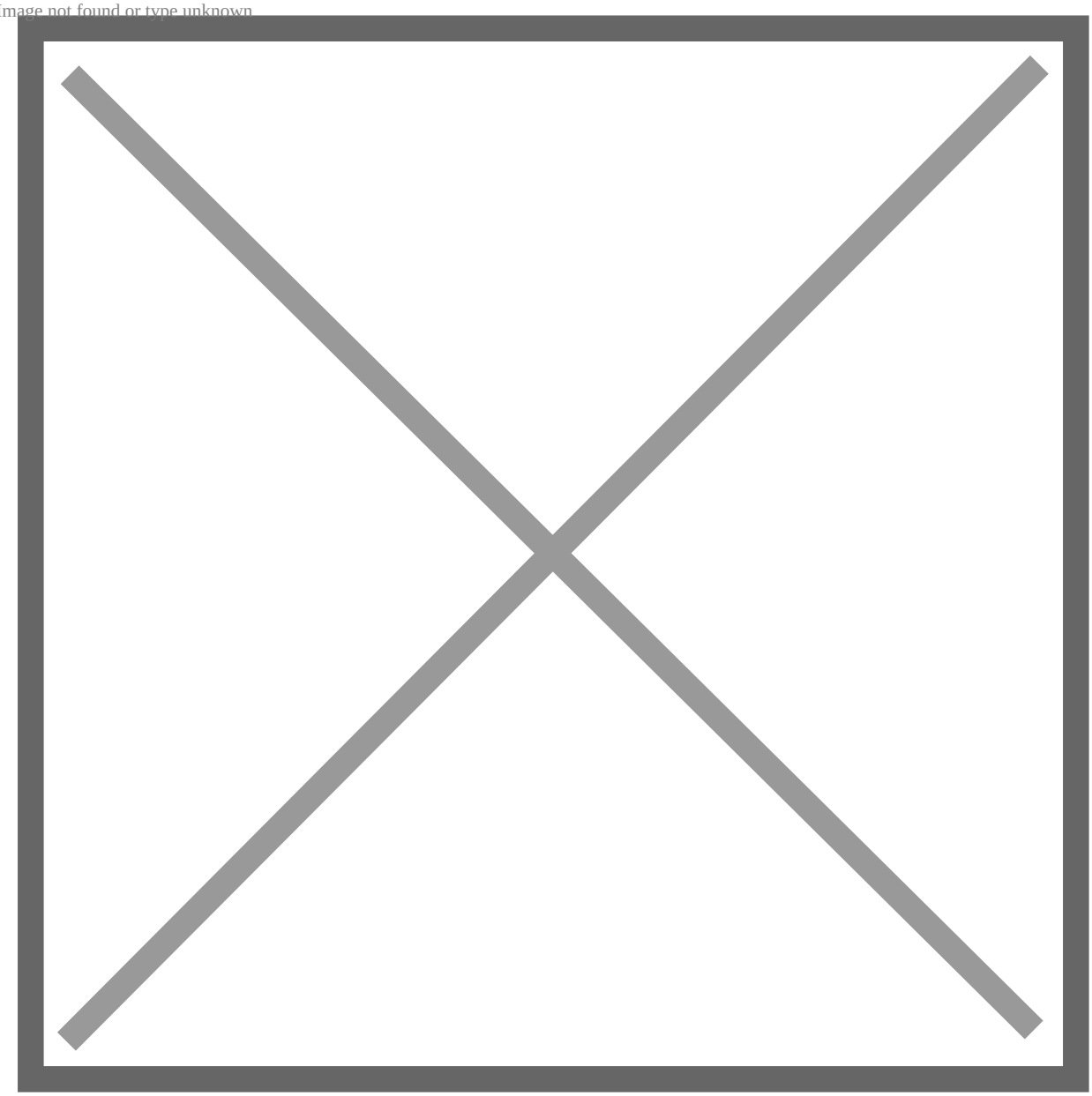

Άλλοι ερευνητές θεωρούν το βάπτισμα των προσηλύτων ως πρότυπο του Ιωάννειου βαπτίσματος. Είναι γνωστό ότι οι εθνικοί που προσέρχονταν στον Ιουδαϊσμό, ανεξάρτητα από το αν περιτέμνονταν ή όχι, ήταν οπωσδήποτε υποχρεωμένοι να βαπτισθούν, πρέπει όμως αμέσως να προστεθεί ότι δεν συνοδευόταν το βάπτισμα αυτό με εξομολόγηση των αμαρτιών. Άλλωστε δεν φαίνεται από το *Μάρκ*. 1, 4, ότι ο Ιωάννης έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα των σχέσεων Ιουδαίων και εθνικών. Συνεπώς, αλλού πρέπει να αναζητηθεί η σημασία του βαπτίσματος του Ιωάννη: στη σχέση του προς την ερχόμενη μεσσιανική εποχή. Το βάπτισμά του προετοιμάζει τους ανθρώπους, ώστε να υποδεχθούν καθαροί το Μεσσία. Σε ορισμένα σημεία της Παλαιάς Διαθήκης γίνεται λόγος για την ανάγκη να καθαρθεί ο λαός εν όψει του ερχομού του Μεσσία (Ησ. 44,3. Ιεζ. 36,25. Ζαχ. 12,10. Ιωήλ 2,28) κι ο Ιωάννης από τη μια μεριά έχει την

πληροφορία από το Θεό στη συνείδησή του ότι έρχεται ο Μεσσίας, κι από την άλλη έχει επίγνωση του γεγονότος ότι ο λαός είναι μολυσμένος από το κακό και την αμαρτία. Αφού λοιπόν έρχεται ο Μεσσίας και πλησιάζει η κρίση, είναι απόλυτη και επείγουσα μάλιστα ανάγκη για το λαό του Θεού να καθαρθεί, ώστε να απαλλαγεί από την οργή του Θεού που πρόκειται σε λίγο να εκδηλωθεί με την εμφάνιση του Μεσσία. Ωστόσο, πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι το έργο του Ιωάννη δεν είχε απειλητικό χαρακτήρα αλλά ενθαρρυντικό και ευαγγελιστικό, όπως φαίνεται ιδιαίτερα στη φράση του Λκ. 3,18: «πολλά μεν ουν και έτερα παρακαλών, ευηγγελίζετο τον λαόν».

Το βάπτισμα του Ιωάννη ήταν αναπόσπαστα συνδεδεμένο με το κήρυγμα της μετάνοιας (Ματθ. 3,2: «Μετανοείτε· ήγγικεν γαρ η βασιλεία των ουρανών»)... Ο Ιωάννης βρίσκεται στη γραμμή του προφητικού κηρύγματος και συγχρόνως διαφοροποιείται από αυτό στο ότι, ενώ οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης με το κήρυγμά τους ζητούσαν από το λαό να μετανοήσει, ώστε να φέρει ο Θεός τη βασιλεία του, αυτός συνάγει το αίτημα της μετάνοιας από το γεγονός ότι ήδη η βασιλεία του Θεού έρχεται. Μπροστά λοιπόν σ’ αυτήν την επικείμενη βέβαιη πραγματικότητα, η μόνη σωστή τοποθέτηση του λαού είναι η μετάνοια, όχι απλώς ως αλλαγή νοοτροπίας και σκέψης, όπως θα μπορούσε να αναλυθεί η ελληνική λέξη «μετά-νοια», αλλά ως πλήρης και ριζική υπαρξιακή αλλαγή του ανθρώπου, ως επιστροφή από την αιχμαλωσία της αμαρτίας στην ελευθερία του Θεού, όπως εννοεί η εβραϊκή λέξη suv, που αποδίδεται από τους Ο΄ συνήθως με το «επιστρέφειν». Πράγματι, η μετάνοια, όπως επεξηγείται στη συνέχεια από τους ερμηνευτές Πατέρες, είναι η επιστροφή του ανθρώπου από τον αμαρτωλό εαυτό του στο Θεό και το θέλημά Του, η μεταστροφή από τον ανθρωποκεντρικό τρόπο σκέψης και ζωής στο θεοκεντρικό. Ο ευαγγελιστής Λουκάς συνοψίζει την αποστολή του Βαπτιστή με την ακόλουθη φράση: «Και πολλούς των υιών Ισραήλ επιστρέψει επί Κύριον τον Θεόν αυτών» (1,16).

autospoudenypekypse

Image not found or type unknown

... Σε αντίθεση προς άλλα βαπτισματικά κινήματα του Ιουδαϊσμού, που είχαν περιορισμένο αριθμό οπαδών και οπωσδήποτε όχι γενικότερη απήχηση, ο ευαγγελιστής μας πληροφορεί ότι το βάπτισμα του Ιωάννη είχε καθολική απήχηση («πάσα η Ιουδαία χώρα», «οι Ιεροσολυμίται πάντες», *Μάρκ*. 1,5) και συνοδευόταν από την εξαγόρευση των αμαρτιών, χωρίς να προσδιορίζει σε ποιο ακριβώς σημείο της ερήμου τοποθετείται η δραστηριότητα του Προδρόμου, πράγμα που δηλώνει ότι ο ευαγγελιστής δίνει περισσότερο θεολογικές διαστάσεις στην έρημο και όχι στενά θεολογικές.

... Είναι άξιο προσοχής ότι όλοι οι ευαγγελιστές δεν παραλείπουν να προβάλλουν το ταπεινό φρόνημα του Ιωάννη. Δεν το κάνουν αυτό απλώς για να τον εξάρουν ως πρότυπο ταπεινού ανθρώπου, αλλά γιατί κυρίως θέλουν να δείξουν πώς αισθανόταν ο Ιωάννης σε σχέση προς τον ερχόμενο Μεσσία και μάλιστα το υπογραμμίζουν αυτό απευθυνόμενοι κυρίως προς τους εναπομείναντες μαθητές του Βαπτιστή (βλ. Πράξ. 19). Είναι ίσως σωστή η άποψη που υποστηρίζει ότι οι

ευαγγελιστές στρέφονται προς τους μαθητές αυτούς για να τους υπενθυμίσουν ότι ο δάσκαλός τους ουδέποτε θεώρησε τον εαυτό του Μεσσία, όπως κάνουν οι ίδιοι υποκύπτοντες έτσι σε μια πολύ ανθρώπινη επιθυμία – γνωστή από τη ζωή διαφόρων εκκλησιαστικών ομάδων – να θεωρούν το δάσκαλό τους ανώτερο από τους άλλους. Προς αυτούς τονίζουν οι ευαγγελιστές ότι ο Ιωάννης θεώρησε τον εαυτό του απλώς ως πρόδρομο του Μεσσία.

Ανεξάρτητα όμως από την ορθότητα ή μη της άποψης αυτής, για το σημερινό αναγνώστη του ευαγγελίου έχει σημασία η έξαρση του βάθους του ταπεινού φρονήματος του Ιωάννη, ο οποίος ζώντας σε μια εποχή έντονης μεσσιανικής αναμονής και αντιμετωπίζοντας συνεχείς εκδηλώσεις θαυμασμού και γενικής αναγνώρισης του έργου του εκ μέρους όλων των κατοίκων της Ιουδαίας, δεν υπέκυψε στον – πολύ δικαιολογημένο για πολλούς ανθρώπους – πειρασμό να θεωρήσει τον εαυτό του ανώτερο από ό,τι ήταν, από δηλαδή που τον απέστειλε ο Θεός να κάνει στην έρημο. Σε αντίθεση προς διαφόρους ψευδο-μεσσίες που οδήγησαν τους οπαδούς τους στην καταστροφή (βλ. Πράξ. 5,36-37), ο Ιωάννης έφερε σε πέρας την προδρομική του αποστολή και ετοίμασε το δρόμο για το Μεσσία. Γι’ αυτό δίκαια κατέχει ο Ιωάννης σημαντική θέση ήδη στην αρχή και των τεσσάρων ευαγγελίων και επαινείται στη συνέχεια από τον ίδιο το Χριστό (Ματθ. 11,7-15. Λουκ. 7, 24-34). Τη θέση αυτή θα διατηρήσει ο Πρόδρομος και Βαπτιστής του Χριστού όχι μόνο στο τέμπλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας (αμέσως μετά το Χριστό) αλλά και σ’ όλη τη λειτουργική και ασκητική παράδοση και την εν γένει πνευματικότητά της.

Ο Ιωάννης έχει σαφή συνείδηση της ουσιαστικής διαφοροποίησης του προσώπου και του έργου του σε σχέση προς αυτά του «ισχυροτέρου» που έρχεται, συνείδηση που εκφράζεται στο *Μάρκ.* 1,8, με την υπογραμμιζόμενη διαφορά του δικού του υδάτινου βαπτίσματος από το μεσσιανικό βάπτισμα με Άγιο Πνεύμα. Η φράση του Ιωάννη στο στίχο *Μάρκ.* 1,8 υπήρξε πολύ σημαντική για την πρώτη εκκλησία, όπως μαρτυρείται από το γεγονός ότι διασώζεται από όλους τους ευαγγελιστές (Ματθ. 3,11. Λουκ. 3,16. Ιω. 1,26·33. Βλ. και Πράξ. 1,5. 11,16, όπου αποδίδεται στον ίδιο τον Ιησού Χριστό), σημαντική κυρίως γιατί στο δεύτερο μέρος της εισάγει το νέο στοιχείο που διαφοροποιεί το χρόνο της μεσσιανικής εποχής από το χρόνο της μεσσιανικής προσδοκίας: το Άγιο Πνεύμα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της αναμενόμενης μεσσιανικής εποχής αποτελεί, κατά την Παλαιά Διαθήκη, η έκχυση του Αγίου Πνεύματος στην ανθρωπότητα που θα συγκεντρώσει γύρω του ο Μεσσίας (Ησ. 44,3. Ιεζ. 36,27. Ιωήλ 2,28-32. Πρβλ. και Διαθήκη Λευί 18).

[Από το έργο «Το Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο», εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 52-59]